

iz naših knjižnica

Uređuje: Danko Škare

Romobili, formule, bungee-jumping, šlag, ubojstva, šeširi, jedra... misle li knjižničari ozbiljno?

Iva Melinščak Zlodi

Središnja knjižnična služba
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
imelinsc@ffzg.hr

U listopadu ove godine održava se osmi *Seminar za knjižnice u sustavu znanosti i visoke naobrazbe* (<http://www.szi.hr/seminar>), pod naslovom "Upravljanje znanstvenim informacijama: plovimo li punim jedrima?". Iako ovogodišnji seminar nije jubilarni, a nadamo se niti posljednji u nizu, svojom temom na neki način zaokružuje teme dosadašnjih seminara. Proteklih su se godina kao teme javljali pojedini elementi i sastavnice informacijskog sustava u znanosti: informacijska tehnologija, usluge, pretraživanje informacija, nabava, korisnici, uloga knjižničara, otvoreni kod i otvoreni pristup. Tema osmog seminara je sustav znanstvenih informacija u cjelini. Razmotrit će se različiti aspekti sustava: pravna regulacija, sigurnost, modeli organizacije i upravljanja, mogućnosti suradnje unutar i izvan sustava, pozicija knjižničnog sustava te sustava znanstvenih informacija u širem društvenom i globalnom informacijskom kontekstu.

Prvi *Seminar za knjižnice u sustavu znanosti i visoke naobrazbe* (tada pod naslovom *Seminar knjižnica visokih učilišta i znanstvenih knjižnica*) održan je 2000. godine. Nastao je kao odgovor na rastuću potrebu knjižničara iz znanstvenih i visokoškolskih knjižnica za informiranjem i stručnim usavršavanjem.

Devedesetih godina prošlog stoljeća dva su trenda posebno obilježila znanstvene i fakultetske knjižnice u Hrvatskoj: informatizacija i suradnja. Informatizacija utječe i na sadržaj (građu) knjižnica i na način njihovog poslovanja: rastu broj i vrste elektroničkih izvora informacija koji čine knjižničnu građu, računalna obrada i *online*-katalozi postaju imperativ svake knjižnice, a usluge za korisnike sve se više oslanjaju na informacijsku tehnologiju. Pojedinačnim knjižnicama sve je teže odgovoriti na takve povećane zahtjeve: rezultat je intenziviranje suradnje među knjižnicama i stvaranje mreža knjižnica. *Sustav znanstvenih informacija RH*, program Ministarstva znanosti i tehnologije (kasnije Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa) pokrenut je 1994. godine, a čini ga većina akademskih knjižnica u Hrvatskoj, organiziranih u pet pod-sustava (Prirodoslovlje, Biomedicina, Tehnika, Društvene znanosti i Humanistika). Program SZI obuhvaćao je niz djelatnosti i projekata koji su za zajednički cilj imali stvoriti sustav u kojem bilo koji član akademske i istraživačke zajednice može doći do znanstvenih informacija. Jednom od projekata SZI-ja cilj je bio povezivanje knjižničara i pružanje prilike za učenje i usavršavanje; tako je pokrenut *Seminar knjižnica u sustavu znanosti i visoke naobrazbe*. Savjet SZI-a formulirao je i cilj seminara: "Najvažniji cilj organiziranja seminara je okupljanje knjižničara visokoškolskih i institutskih knjižnica koje su u nadležnosti Ministarstva znanosti i tehnologije u svrhu razmjene mišljenja i iskustva o novim smjerovima razvoja knjižničarstva i informacijskih znanosti te nekim važnim aspektima primjene nove informacijske tehnologije, pristupa informacijama i oblikovanju novih usluga. Seminar bi trebao

služiti trajnoj izobrazbi i osvještavanju knjižničara te biti referentna točka na kojoj će se moći pravodobno dobiti najnovije informacije o suvremenom knjižničarstvu, gdje će se razmatrati primjena informacijskih tehnologija u knjižničarstvu te poticati razvoj knjižničarske struke." U skladu sa zacrtanim ciljem stvorena je i koncepcija seminara: u dva dana izmjenjuju se pozvana i plenarna predavanja, raspravišta i radionice. Teme su uvijek aktualne: u fokus stavljaju neki od aspekata knjižnične djelatnosti u kojem su najizraženiji izazovi novoga.

Glavna tema prvog seminara, pod naslovom "Informacijska tehnologija u našim knjižnicama: vozimo li romobil ili formulu 1?" bile su upravo knjižnice u vremenu brzih tehnoloških promjena: upravljanje promjenama, oblikovanje novih usluga, trajno učenje i obnavljanje stručnog znanja.

Sljedeće godine na seminaru s naslovom "Nabava u hrvatskim knjižnicama: jesmo li spremni na bungee jumping?" bavili smo se kompleksom problema i pitanja vezanih uz nabavu i izgradnju fondova u knjižnicama: vrednovanjem knjižničnih zbirki, strategijama stvaranja digitalnih zbirki, elektroničkim publikacijama, konzorcijima knjižnica, virtualnim referentnim zbirkama, vrednovanjem elektroničkih informacijskih izvora, elektroničkim izdavaštvom, vlasničkim pravima u cyber-prostoru, dilemom: posjedovanje ili pristup. Na raspravištu se diskutiralo o mogućim zaokretima u strategiji nabave znanstvenih časopisa.

Novе usluge koje knjižnice nude svojim korisnicima bile su tema seminara 2002. – "Nove usluge knjižnica: želite li sa šlagom ili u PDF-u?" Uspoređivale su se usluge visokoškolskih i javnih (narodnih) knjižnica, bilo je riječi o knjižničnim uslugama u konzorciju te o utjecaju tehnologije na razvoj novih usluga. Polazišno pitanje raspravišta glasilo je: *Kakva su nam iskustva s online pristupom elektroničkim inačicama znanstvenih časopisa?*

Pod provokativnim naslovom "Ne pucajte u knjižničara" (2003.) osvrnuli smo se na ulogu knjižnica kako je vide korisnici, upravljači, financijeri, izdavači, urednici časopisa, dobavljači...

Jedna od temeljnih kompetencija informacijskih stručnjaka, pretraživanje znanstvenih informacija bilo je temom seminara 2004. godine pod naslovom "Što je u šeširu?"

Seminaru s naslovom "Otvoreno ... kao knjižnica" (2006.) cilj je bio upoznati knjižničare i ostale sudionike s osnovnim pojmovima filozofije otvorenog tj. slobodnog izvornog koda kroz opise tog pristupa u proizvodnji softvera, u knjižničarstvu, znanosti, obrazovanju i umjetnosti. Uz to, bilo je riječi o strategiji promicanja otvorenog pristupa znanstvenim informacijama. Predstavljani su neki domaći projekti i inicijative temeljeni na softveru slobodnog izvornog koda.

Središnja točka svake knjižnice, korisnik, bio je u fokusu skupa 2007: "Nazovi K za korisnika: knjižnice i korisnici". Bilo je riječi o novom, promijenjenom korisniku, o kvaliteti usluga knjižnica, izobrazbi korisnika, suradnji među knjižnicama, ulozi knjižnica u novom, reformiranom sveučilištu te ulozi knjižnica u prosudbi znanstveno-istraživačkog rada. Održan je i okrugli stol: Dial C for Consortia.

Tijekom ovih proteklih sedam seminara jasno je ocrtan tematski krug, a neka se pitanja uvijek iznova postavljaju: kako predstaviti svoju knjižnicu u mrežnom prostoru (od izrade mrežnih stranica do izbora *content management* sustava), kako učinkovito pretraživati i dobavljati informacije, kako promicati svoju knjižnicu i njezine usluge, kako osuvremeniti poslovanje knjižnice; kako unaprijediti kompetencije knjižničara i informacijsku pismenost korisnika; kako evaluirati knjižnice, ali i njihove matične ustanove. Bilo je riječi i o znanstvenom izdavaštvu, e-časopisima, e-knjigama i e-učenju, digitalnim repozitorijima, digitalnim zbirkama i knjižnicama te digitalizaciji građe, integriranim knjižničnim softverima i online katalozima, licencijama za korištenje e-izvora i konzorcijima za njihovu nabavu, autorskim pravima i intelektualnom vlasništvu.

Predavači na dosadašnjim seminarima bili su vodeći hrvatski stručnjaci iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti, ali i mnogi strani gosti (iz Njemačke, Austrije, Slovenije, Mađarske, Finske...). Posebno treba spomenuti predavače iz SAD-a koji su, zahvaljujući potpori američkog veleposlanstva u Zagrebu, na proteklim seminarima držali uvodna izlaganja o aktualnim temama: Teresa Y. Neely (o informacijskoj pismenosti), Eric Lease Morgan (o otvorenom kodu u knjižnicama), Greg Notess (o pretraživanju weba), Peter Suber (o otvorenom pristupu) i William A. Mayer (o novim tehnologijama u knjižnicama).

Organizatori seminara nastojali su da se na seminarima, osim iskustava samih knjižničara iz akademskih knjižnica, čuju i mišljenja predstavnika resornog ministarstva i državne uprave, kao i predstavnika uprava hrvatskih sveučilišta i pojedinih fakulteta. Posebno vrijedno bilo je slušati o iskustvima i stavovima predstavnika korisnika akademskih knjižnica. Među predavačima su svake godine bili prisutni i nastavnici knjižničarstva s katedri i odsjeka za knjižničarstvo i informacijske znanosti u Zagrebu, Zadru i Osijeku, kao i predstavnici Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Posljednjih godina na seminaru su redovito prisutni i predstavnici sponzora,

domaćih i stranih, koji sudionike upoznaju s novostima u svijetu znanstvenog izdavaštva i informacijskih servisa – u obliku radionica ili kratkih izlaganja (Ovid Technologies, Elsevier Science, Springer, EBSCO, Thomson Scientific, Emerald, Wiley, Nature...)

Na tragu prepoznatljivih karakteristika dosad održanih seminara oblikovan je i program ovogodišnjeg, koji će se održati 24. i 25. listopada 2008. Kao što je rečeno, glavna tema je upravljanje znanstvenim informacijama, a pod teme su: pravni propisi i norme relevantni za sustav znanstvenih informacija, modeli organizacije, financiranja i upravljanja sustavom, suradnja među sastavnicama sustava, pozicija knjižničnog sustava te sustava znanstvenih informacija u širem društvenom i globalnom informacijskom kontekstu. Seminar će započeti izlaganjem Ann Wolpert, voditeljice knjižnica *Massachusetts Institute of Technology*, iz SAD-a: "The Value of Academic Libraries in the 21st Century". Slijede izlaganja Terese Hackett (eIFL.net) o utjecaju međunarodnih povelja i europskog zakonodavstva na hrvatski zakon o autorskom pravu; Drage Kardoša o kategorizaciji i vrednovanju znanstvenih informacija slovenskih istraživača; Zorana Bekića (Srce) o e-infrastrukturi za knjižnice. U izlaganjima Srečka Jelušića te Vesne Vašiček i Mirjane Hladike bit će riječi o knjižnicama unutar sveučilišnog sustava. Na programu je i ove godine tema otvorenog pristupa (Iva Melinščak Zlodi) kao i uloga narodnih knjižnica u pružanju znanstvenih informacija (Jagoda Ille).

Na radionicama sudionici će imati priliku naučiti nešto o Merlinu, sustavu za online učenje (Tona Perišić), pronalaženju citata i utvrđivanju citiranosti (Marijan Šember i Bojan Macan), Webu 2.0 i znanstvenoj komunikaciji (Jagoda Ille i Krešimir Zauder), RFID tehnologiji u knjižnicama (Vladimir Kurelec i Saša Petar) te o upravljanju kvalitetom u visokom obrazovanju (Damir Ljubotina). Zainteresirani će se upoznati s novim servisima ili novim značajkama starih servisa Elseviera (Scopus, ScienceDirect, 2collab), EBSCO Publishinga (EBSCOhost 2.0.) i Thomson Reutersa (ISI Web of Knowledge).

Plove li knjižnice zaista punim jedrima, i znaju li točan smjer? Pouzdan i konačan odgovor sigurno nećemo čuti niti na ovom seminaru, ali svaka prilika da iznova sami sebi postavimo to pitanje i saslušamo mišljenja i potrebe svih sudionika u sustavu stvaranja, kolanja i korištenja znanstvenih informacija vrijedan je pomak naprijed.